

MARIA KAJDAN

CZEŚĆ MATKI BOŻEJ NIEPOKALANEJ W CHARYZMACIE ZGROMADZEŃ HONORACKICH

Życie po chrześcijańsku to życie z Maryją i jak Maryją, gdyż Ona w sposób przykładowy, wzorczy i jedyny pokazuje duchowość chrześcijańską. Wiąż z Maryją, która dla każdego chrześcijanina jest następstwem zjednoczenia z Chrystusem, uwydatnia się w sposób szczególny w życiu osób konsekrowanych. W teologiczno-duchowych założeniach większości instytutów zakonnych, wiąż z Matką Bożą jest jedną z naczelných idei.

Oddanie się Maryi, jak chciał bł. Honorat, oznacza pełne zaangażowanie swego życia w posługę innym, to poświęcenie się w walce o zbawienie braci, to danie Matce Bożej do dyspozycji swoich sił, zdolności, umysłu i serca. Taka treść obecnie kształtuje duchową postawę siostr niehabitowych, oddanych Matce Najświętszej na wyłączną własność:

NIEPOKALANE POCZĘCIE W NAUCZANIU BŁOGOSŁAWIONEGO O. HONORATA KOŹMIŃSKIEGO

W *Notatniku duchowym* bł. Honorat Koźmiński pisze: „Miałem też szczęście ogłaszać dogmat Niepokalanego Poczęcia w Warszawie i w ten dzień trzy kazania w różnych kościołach o tym miałem. W pierwszych latach połowa z moich kazań była wyłącznie na Jej cześć poświęcone”¹. Był to rok 1855, w którym zgodnie z przyjętą w Kościele praktyką, dogmat ten był ogłaszany poza Rzymem. W wielkim tym dziele uczestniczył o. Honorat jako kaznodzieja, przybliżając wiernym misterium Niepokalanego Poczęcia.

¹ H. Koźmiński, *Notatnik duchowy*, Warszawa 1991, s. 130.

O ojcu Honoracie jako twórcy nowych form życia zakonnego na ziemiach polskich, o powstaniu i rozwoju honorackich zgromadzeń maryjnych i o jego mariologii, napisano już wiele². Warto jednak w tym miejscu przypomnieć jedno z dzieł ojca Koźmińskiego – *Czem jest Maryja?* – które to w założeniu pomyslane było jako hołd dla Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Autor chciał, w zaplanowanym przez siebie dziele, wystawić wspaniały pomnik Matce Bożej. Miał to być rodzaj encyklopedii maryjnej, rozłożony na wszystkie dni roku, a więc trzysta sześćdziesiąt pięć zeszytów, w pięćdziesięciu dwóch tomach, około trzydzieści tysięcy stron w rękopisie. Pragnął przedstawić wielkość Maryi, Jej tajemnice, przywileje, cuda, wypowiedzi Ojców Kościoła, wreszcie wyjaśnić, czym jest Ona dla każdej duszy. Pisanie tego olbrzymiego dzieła, było jakby ostatnią modlitwą, którą układał na cześć Maryi³.

Bł. Honoratowi towarzyszyła świadomość, że żył w czasie, gdy został ogłoszony dogmat o Niepokalanym Poczęciu. Ogłoszenie tego dogmatu uznawał za fakt o największej doniosłości ze wszystkich wydarzeń, jakie miały miejsce w XIX wieku. Cześć, jaką żywił do Niepokalanej Poczętej, przejawiała się w odmawianiu *Godzinek o Niepokalanym Poczęciu* w ciągu oktawy tej uroczystości, zaś w każdą sobotę *Koronki do Niepokalanego Poczęcia*, a także codziennych aktów modlitewnych. Warto zaznaczyć, że chociaż Honorat czcił Maryję we wszystkich niemal przywilejach, to jednak najczęściej odnosił się do tajemnicy Niepokalanego Poczęcia⁴.

Wiodącą ideą mariologiczną doktryny bł. Honorata jest głęboka relacja Maryi do Chrystusa. Wielkość i wszystkie przywileje Maryi wypływają z Jej dopełniającego, podporządkowanego zadania w stosunku do zbawczego dzieła Chrystusa. W pismach o. Honorata odnajdujemy, zgodnie z trendem panującym w mariologii XIX wieku, pogłębione odczytanie Maryi we wszystkich wymiarach Jej wzorczości. W pismach Błogosławionego nie znajdziemy systematycznego wykładu doktryny immaculistycznej, spekulacji czy zawitych analiz teologicznych; przeważa w nich ujęcie praktyczne, pastoralne i ascetyczne.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że mariologię bł. Honorata cechuje integralne ujęcie tajemnicy Niepokalanego Poczęcia (aspekt negatywny i pozy-

² G. Bartoszewski, *Charyzmatyczny założyciel licznych zgromadzeń zakonnych* w: H. I. Szumił, G. Bartoszewski (red.), *Dziedzictwo błogosławionego Honorata Koźmińskiego*, Instytut bł. H. Koźmińskiego, Warszawa–Sandomierz 1998, s. 30-32.

³ F. Duchniewski, *Popularyzacja mariologii w dziele O. Koźmińskiego*, w: B. Pylak, Cz. Krakowiak (red.), *Niepokalana*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1988, s. 572.

⁴ Koźmiński, *Notatnik duchowy*, s. 133.

tywny). O. Honorat odczytuje tę rzeczywistość w kategoriach braku grzechu pierwotnego, wyłączenia z dziedzictwa grzechu. Nazywa Maryję „Zwierciadłem najczystszy bez zmayı i plamki, wszelką piękność i ozdobę nieba odbijającym w sobie”, Arką Noego, pierwszą Istotą, która doświadczyła zwycięstwa światła nad ciemnością grzechu. Maryja nie znała stanu grzechu, który nigdy nie zaciążył nad Jej istnieniem: „Ona była święta, nieskalana, oddzielona od grzeszników”⁵. Dostrzegał również pozytywny aspekt udzielonego Maryi przez Boga przywileju, który wyraża się w obdarowaniu Jej pełnią łaski, w ubogaceniu wewnętrznym naznaczonym niezwyklej hojnością. Według Honorata, Niepokalane Poczęcie zaistniało w darmowym świetle łaski, łaski szczególnej, nieporównywalnej z tymi, które są udzielane innym ludziom. Na tle naszych zranień, rozdarć i grzechów Niepokalana jawi się jako cała piękna, naznaczona harmonią, bogata w przymioty ducha od początku istnienia. To właśnie „obdarowanie” pełnią łaski odsłania głębszą rzeczywistość kondycji Maryi, której nie można sprowadzać jedynie do nieobecności grzechu. W ujęciu Koźmińskiego, Maryja jest święta, nieskalana, nie tylko dlatego, że została wyposażona przez Boga we wszystkie dary zbawcze, lecz również z tego względu, że świętość tę „współtworzyła” samą sobą, swą postawą i czynem. W kontekście powyższego stwierdzenia znamienne są słowa: „Niepokalane Poczęcie było źródłem trzech tych szczególnych przywilejów: że Matka Boska nigdy rozłączyć się nie mogła z Bogiem przez jaką bądź niedoskonałość, że czyniła zawsze to, co Bogu było najmiłsze i najwięcej dawało Mu chwały”⁶. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż bł. H. Koźmiński dostrzegał w Niepokalanej znak nieskończonej miłości Boga, który wybrał każdego człowieka przed założeniem świata i znak świętości, jaką chce go obdarzyć.

Cześć dla Maryi winna, zdaniem naszego zakonodawcy, zasadzać się nie tylko na podziwianiu Jej osoby, lecz również na upodabnianiu odniesień do Boga, Słowa Wcielonego i Ducha Świętego, do odniesień stwierdzanych i podziwianych u Niej. Przeświadczenie to znalazło wyraz w skierowanej do siostr zachęcie: „(...) niepokalanymi bądźmy, o ile tylko pozwala na to ułomność wsparta łaską Bożą. Unikajmy grzechu, bo grzech każdy trądem niejako duszę okrywa, bo grzech każdy, owszem, każda dobrowolna niedoskonałość, zasmuca w nas Ducha Świętego i rani Serce Jezusa, które nas do najwyższej powołać raczyło świętości i chce, byśmy niepokalanymi byli w miłości.”⁷ Według Ho-

⁵ Koźmiński, *Na uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP*, w: J. R. Bar, G. Bartoszewski (red.), *Wybór Pism O. Honorata Koźmińskiego*, t. 1, Warszawa 1981, s. 221 nn.

⁶ Tamże, s. 222.

⁷ Tamże, s. 221.

norata, tajemnica Niepokalanego Poczęcia jest związana z miłością Boga. Maryja jawi się zatem, jako Ta, która od pierwszej chwili swego istnienia ma najpełniejszy udział w tej miłości. Warunkiem upodobnienia się do Maryi w Jej niepokalaności jest zatem nie tylko troska o to, by wystrzegać się grzechu, ale i zabieganie o to, by być wypełnionym i przemienionym miłością. Przeświadczenie to znalazło uzasadnienie w słowach: „[...] nie dość być wolnym od grzechu ciężkiego, albo nałogowych, częstych powszednich, trzeba być niepokalanymi i czystymi w miłości. Trzeba tedy jeszcze, żeby ta miłość Jezusa na podobieństwo Maryi tak ogarnęła serca nasze, iżby w nich już nic innego znaleźć miejsca nie mogło, oprócz samego Jezusa”⁸.

Należy stwierdzić, że doktryna immaculistyczna o Honorata, zrekonstruowana z wielu dogmatycznie i ascetycznie nośnych fragmentów jego pism, jest osadzona w kontekście trynitarnym, chrystologicznym i soteriologicznym, posługuje się integralnym ujęciem dogmatu, a także zawiera odniesienie do życia duchowego osób zakonnych.

MARYJNOŚĆ UKRYTYCH ZGROMADZEŃ HONORACKICH

Z dotychczasowych badań wynika, że kult maryjny we wspólnotach zakonnych honorackich wiązał się ściśle z ich zadaniami apostołskimi, które w większości stały się wyznacznikiem tytułu Matki Bożej jako głównej patronki i zdecydowały o całym szeregu religijnych praktyk maryjnych. Maryjność zgromadzeń ukrytych z jej ideowymi założeniami w życiu osobistym i wspólnotowym przejawiała się w naśladowaniu i współdziałaniu z Nią oraz w bezgranicznym zawierzeniu Jej wszystkiego. Według o. Honorata, naśladowanie Matki Bożej obejmuje całe życie zakonne. Poszczególne jego etapy mają być odtworzeniem postawy Matki Jezusa w odpowiadających im okresach Jej życia. Pomocą w realizowaniu tych zaleceń miały być różnego rodzaju modlitwy, akty, hasła takie jak: „Pracujmy z Maryją dla Jezusa”, „Wszystko dla Jezusa przez Maryję”, „Oto ja, Służebnica Pańska”, „Kochajmy Maryję i służmy Jej wiernie”, które miały stanowić jakby myśl przewodnią wszystkich ich czynów⁹.

Charakterystyczną dla zgromadzeń honorackich formą realizacji wspólnego i podstawowego ich zadania apostołskiego było przede wszystkim świa-

⁸ Tamże, s. 222.

⁹ Por. K. Trella, *Honorackie zgromadzenia maryjne w walce o uratowanie Kościoła i narodu w XIX wieku*, w: B. Pylak, Cz. Krakowiak (red.), *Niepokalana*, s. 390.

dectwo obecności w środowisku. Miały one, przez przykład własnego życia religijnego i przez pracę, dawać świadectwo Chrystusowi i innych do Niego prowadzić. Zaprogramowane apostołskie zadania zgromadzeń ukrytych były powiązane z kultem Matki Bożej jako głównej patronki grupy zakonnej. I tak, Franciszki od Cierpiących – miały czcić Matkę Bożą Nieustającej Pomocy, Sługi Jezusa – oddają cześć Niepokalanej jako Służebnicy Pańskiej, Siostry Imienia Jezus – przyjęły za swą główną patronkę Matkę Bożą Wspomożycielkę wiernych. Siostry wspomożycielki szczególnie kultem otaczają Najświętszą Maryję Pannę jako Pocieszycielkę Strapionych i Pośredniczkę Łask. Siostry pasterzanki czczą Matkę Dobrego Pasterza, główną patronką sióstr westiarek jest Matka Boża Łaskawa, a pocieszycielkom patronuje Matka Dobrej Rady. W pozostałych grupach Maryja czczona jest głównie w tajemnicy Niepokalanego Poczęcia, z którą łączy się kult Niepokalanego Serca Maryi¹⁰.

Tym, co wyróżnia maryjność wspólnot honorackich jest fakt, że życie ukryte Matki Bożej stało się wzorcem i zasadą nowego modelu życia zakonnego w Kościele. Idea służby w ukryciu na wzór Maryi, odwołująca się do Jej wyjątkowego powołania osłoniętego zwykłością i codziennością, była i jest skutecznym bodźcem i potężnym motorem życia duchowego sióstr. Życie Maryi, które było pełne tajemnic Bożych, w oczach ludzi było proste i zwyczajne. Ta, która swoim życiem w Nazarecie pisała „regulę” szczególnego powołania na służbę Słowu Przedwiecznemu, jest dla sióstr „wzorem życia całkowicie ukrytego z Chrystusem w Bogu, a zarazem w pełni zaangażowanego w dzieło zbawiania świata”¹¹.

I tak Ją też założyciel ukazuje siostronom: „Przenajświętsza Panna służyła Bogu w wielkim ukryciu przed światem i chociaż przechodziła doskonałością wszystkie zakonnice całego świata i wszelkiego czasu, jednakże nie odróżniała się na zewnątrz od osób swojego stanu osobliwym ubraniem lub odosobnionym mieszkaniem, ani w zajęciach i stosunkach z ludźmi; i nikomu nie wyjawiała tajemnic swego serca ani swoich ślubów, ani wielkiego powołania”¹².

¹⁰ Por. Treła, *Honorackie zgromadzenia maryjne*, s. 396.

¹¹ *Konstytucje i Ustawy Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, Mariówka 1988, art. 3.

¹² G. Bartoszewski (red.), *Wybór pism O. Honorata Koźmińskiego*, cz. V: *Pisma o zakonnym życiu ukrytym*, Warszawa 1988 r., s. 37.

CZEŚĆ NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY NIEPOKALANEJ W ZGROMADZENIACH Z NAZWĄ „NIEPOKALANEJ” W TYTULE

Nazwę „Niepokalanej” nadał bł. Honorat Służkom Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej i Córkom Maryi Niepokalanej, a kult Niepokalanego Serca Maryi znalazł swój wyraz w nazwie i życiu Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi oraz w Zgromadzeniu Córek Najczystszego Serca Najświętszej Maryi Panny: „Według myśli o. Honorata, nie należy zbyt akcentować, ani odróżniać Serca Najczystszego od Niepokalanego, ponieważ kult Serca Maryi odnosi się do tej samej osoby Matki Bożej”¹³. Wyznacznikiem rodzaju czci Matki Bożej i głównej patronki w tych zgromadzeniach stał się tradycyjny kult Niepokalanej, szczególnie podkreślany po ogłoszeniu dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny i nowy kult Niepokalanego Jej Serca¹⁴.

Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (ss. służki)

W objawieniach maryjnych w Gietrzwałdzie o. Honorat widzi Boży znak potwierdzający dogmatyczną prawdę o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny i dla Jej uczczenia powołuje Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej. W przypisie do *Ustawy Związku Służek Niepokalanej* (1882 lub 1883) o. Honorat odnotował: „Okazją zaś tego zawiązku były objawienia Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej uczynione w tym czasie wiejskim dziewczętom [...] dlatego też zaraz w rok po objawieniach, w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Różańcowej (1878 r.), w odpust św. Franciszka, pierwszy raz się zawiązały i Służkami Niepokalanej się nazwały”. Program działalności służek nakreślił założyciel w pierwszych jego ustawach. Celem służek miało być rozszerzanie chwały Bożej pod szczególną opieką Przenajświętszej Panny, przez gorącą do Niej modlitwę, przez naśladowanie Jej życia pracowitego i ukrytego i przez zachęcanie drugich przykładem i słowem do poprawy życia i do ćwiczeń pobożności, a szczególnie do wstrzeźliwości i do odmawiania różańca. Niezwykle istotnym elementem tych objawień było przypomnienie tajemnicy Niepokalanego Poczęcia. W zgromadzeniu

¹³ T. Nowacka, *Maryjny wymiar duchowości Zgromadzenia Sióstr Córek Najczystszego Serca NMP*, Warszawa 1984, s. 68.

¹⁴ Por. Treła, *Honorackie zgromadzenia maryjne*, s. 396.

utrzymuje się tradycja o otrzymaniu przez pierwsze członkinie specjalnego błogosławieństwa Matki Bożej. Należy stwierdzić, że pisma Koźmińskiego skierowane do służek zawierają aplikację przywileju Niepokalanego Poczęcia do praktyki ich życia duchowego i ascezy. W tym kontekście warto przytoczyć słowa bł. Honorata skierowane do sióstr z racji jubileuszu 25-lecia istnienia zgromadzenia: „Winszuję Wam [...], żeście tak ściśle związane z Niepokalaną Maryją Panną, która jest początkiem i końcem wszystkich tajemnic Bożych”¹⁵.

Również Mariówka – to miejsce i nazwa wybrane przez samego założyciela na cześć Maryi Niepokalanej – głównej Patronki i „Fundatorki” zgromadzenia. To sam ojciec założyciel poświęcił kamień węgielny pod budowę Mariówki i naszkicował plan; podane zostało uzasadnienie tej decyzji: „Chodziło o to, aby i martwa ziemia służyła czci Maryi Najświętszej”¹⁶.

Wyrazem czci sióstr wobec Niepokalanej Poczętej jest już sama nazwa zgromadzenia. Kolejnym przejawem pobożności maryjnej jest hasło tej rodziny zakonnej: „Kochajmy Maryję i słuźmy Jej wiernie”. Ważnym przejawem kultu maryjnego jest uznawanie Niepokalanej za główną patronkę zgromadzenia, za jego duchową Matkę i opiekunkę. Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Maryi była w przeszłości, i jest nadal, patronalnym świętem zgromadzenia. Do uroczystości tej służki przygotowują się przez odprawienie nowenny, na którą składają się modlitwy okolicznościowe, zawierające motywy immakulistyczne. Sławią one nadprzyrodzone piękno Maryi i wskazują na szczególne przygotowanie Jej przez Boga na Matkę Słowa Wcielonego. W roku liturgicznym „A” są to utwory sławiące Maryję oraz litanie o Niepokalanym Poczęciu Maryi zaczerpnięte z dawnych modlitewników. W roku liturgicznym „B” są to akty zawierzenia Maryi, zaś w roku liturgicznym „C” – utwory zawierające prośby do Niej¹⁷.

W wigilię wspomnianej uroczystości siostry obowiązują skupienie, ćwiczenia pokutne i post ścisły (jednym z posiłków jest chleb i woda). W sam dzień uroczystości mają miejsce modlitwy okolicznościowe, na które składa się, m.in., akt zawierzenia zgromadzenia Niepokalanej, a także odnowienie profesji zakonnej¹⁸. Formuła profesji zawiera odniesienie do Matki Bożej: „Dla większej chwały Bożej, w Obliczu Niepokalanej Dziewicy Maryi”¹⁹.

¹⁵ Koźmiński, *List okólny*, [Nowe Miasto n. Pilicą, 7 października 1903 r.], w: *Honorat Koźmiński OFMCap, Pisma*, t. 5, s. 311.

¹⁶ Tamże, z. 2, s. 84.

¹⁷ *Zbiór modlitw i praktyk zakonnych Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, cz. II, Mariówka 1995, s. 210-236.

¹⁸ Tamże, s. 237-249.

¹⁹ *Konstytucje i Ustawy Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, art. 33.

Warto nadmienić, że akty zawierzenia, zawarte w zbiorze modlitw, cechuje orientacja chrystologiczna. Można w nich zauważyć pewną wrażliwość językową, tzn. takie mówienie o Maryi, że perspektywa chrystologiczna lub trynitalna nie zostaje zagubiona. Powyższe stwierdzenie ilustrują następujące przykłady: „Przez Twoje możne wstawiennictwo, zawierzamy naszemu Zbawicielowi całą przyszłość Zgromadzenia i ludzi, którym służymy, nasze życie, wiarę i powołanie”²⁰, „[...] pragniemy na nowo powierzyć się Tobie, Panie Boże, przez Maryję”²¹.

Wymownym przejawem czci Matki Bożej w zgromadzeniu jest fakt, że podczas przyjęcia kandydatki do postulatu, przełożona wręcza jej medalik Niepokalanej, mówiąc: „Przyjmij, droga siostrzo, medalik Matki Bożej Niepokalanej i pamiętaj, że wstępując do naszego Zgromadzenia stałaś się Jej służką. Medalik niech przypomina ci, że masz poznawać życie Matki Najświętszej i na Jej wzór służyć Bogu i bliźnim”²². Odniesienia do Niepokalanej są obecne również podczas innych obrzędów zakonnych²³. Na uwagę zasługuje również fakt, że każda z członkiń zgromadzenia otrzymuje imię Maria, które jest dodawane do imienia własnego. Kolejnym przejawem pobożności maryjnej jest forma wzajemnego pozdrawiania się: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus i Maryja Niepokalanie Poczęta”²⁴. W domu generalnym odmawiany jest nieustanny różaniec, codziennie w Adwencie, w soboty, w miesiącu maju i październiku, w większości domów śpiewane są *Godzinki*. W modlitwach porannych jest odmawiany wspólnie akt ofiarowania, oddania się Maryi i prośba o potrzebne cnoty: „Najświętsza i Niepokalana Panno Maryjo, Wspomożycielko moja przez Ciebie poświęcam Bogu cały dzień dzisiejszy, duszę i ciało, wszystkie modlitwy i prace, radości i cierpienia, wszystko czym jestem i co posiadam”. W modlitwach wieczornych odmawiany jest akt ofiarowania się Niepokalanej, kończący się prośbą o przyjęcie dnia. W modlitwie przed pracą, po wezwaniu do Pana Jezusa kierowana jest prośba: „a Ty Niepokalana Matko i Pani nieustanną pomocą nas wspieraj”.

²⁰ *Zbiór modlitw i praktyk zakonnych Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, s. 246.

²¹ Tamże, s. 166.

²² *Ceremoniał Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, Mariówka 1980, s. 7.

²³ Por. Tamże, s. 5-6, 9-10, 22, 35, 71.

²⁴ Po Kapitule Odnowy w 1990 r. zrezygnowano z tej formy na rzecz pozdrowienia powszechnie przyjętego w społeczności chrześcijańskiej. Decyzja była podyktowana troską, by nie wyróżniać się od innych wierzących. Forma ta jest stosowana w uroczystość Niepokalanie Poczęcia i w inne święta maryjne.

Należy stwierdzić, że w dawnych zbiorach modlitw były zamieszczone akty strzeliste ku czci Niepokalanego Poczęcia, m.in.: „Przez Twoje Niepokalane Poczęcie, o Maryjo, oczyść ciało moje i uświęć duszę moją”²⁵. Siostry odmawiały również *Koronkę do Niepokalanego Poczęcia*. Obecnie do codziennych praktyk pobożności maryjnej należą akty poświęcenia się Bogu przez Niepokalaną²⁶, a także inne modlitwy, które zawierają odniesienie do Niej²⁷. Należy dodać, że wyrazistość czci Niepokalanie Poczętej w zgromadzeniu jest również widoczna w wystroju kaplic i oratoriów, w których znajdują się Jej figury lub obrazy.

Służki w swojej apostołskiej działalności miały się zająć potrzebami ludu wiejskiego, żyjącego w ciężkich warunkach moralnych i materialnych i niesieniem mu różnego rodzaju pomocy oraz „rozbudzaniem w rodzinach i parafiach ducha wiary, pobożności i świętej gorliwości, właściwym pierwszym chrześcijanom”²⁸. Do tych tradycji nawiązują szkoły zgromadzenia przez imię i ideały św. królowej Jadwigi, która od początku patronuje pracy wychowawczej. Praca dydaktyczna i wychowawcza jest ściśle połączona z troską o rozwój religijny uczniów. Dlatego też do kalendarium szkoły włączona jest m.in. uroczystość Niepokalanego Poczęcia. W społeczności szkolnej jest to święto dziewcząt. W ich intencji sprawowana jest Msza święta z aktem oddania się Maryi i zawierzenia Jej szkolnictwa katolickiego. Dziewczęta w tym dniu oddają hołd Niepokalanej przez przygotowane akademie, programy artystyczne ku Jej czci, podkreślające godność kobiety, która dopiero w Maryi nabiera blasku.

Podsumowując prezentację kultu maryjnego w zgromadzeniu służek, raz jeszcze trzeba podkreślić, że ma on charakter wielokształtny. Jego specyfikę wyznacza niewątpliwie szczególne odniesienie do Niepokalanej. Na podstawie analizy tekstów normatywno-ascetycznych i praktyk pobożności maryjnej można powiedzieć, że maryjność, jaka rozwinęła się w zgromadzeniu, ma charakter personalistyczny i praktyczny; polega ona przede wszystkim na szczególnym rozwijaniu więzi z Maryją i na naśladowaniu Jej w życiu. Można również powiedzieć, że przytoczone teksty formułują postulat dążenia do doskonałości w skali maksymalnej, wzywając siostry do pełni zjednoczenia z Chrystusem, jakie w stopniu idealnym osiągnęła Maryja.

²⁵ *Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej z Mariówki*, Sandomierz 1943, s. 4.

²⁶ *Zbiór modlitw i praktyk zakonnych Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, s. 11.

²⁷ Tamże, s. 5-9, 13, 15-17, 20, 24-29, 32, 38-39.

²⁸ AWP, *Ustawy Związku Służek Niepokalanej*, II D 5, s. 1 nn.

Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej (ss. niepokalanki)

Serdeczna miłość o. Honorata do Niepokalanej, ogłoszenie dogmatu o Niepokalanym Poczęciu (1854 r.) i beatyfikacja Ludwika Grigniona de Montfort (1888 r.) zadecydowały o powstaniu Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej. W święto Ofiarowania Matki Bożej, dnia 21 listopada 1891 r., o. Honorat powołuje do istnienia zgromadzenie poświęcające się szczególnej czci Maryi Niepokalanej i pracy wśród ludności miejskiej. W suplemencie do pierwszych jego ustaw (1894 r.) o. Honorat napisał: „Najświętsza Maryja Panna jest Panią i Właścicielką wieczystą Zgromadzenia, ze wszystkimi pracami i zasługami. Każda wstępująca siostra staje się własnością całkowitą Niepokalanej Matki, ofiarując się Jej za narzędzie do ratowania bliźnich modlitwą i pracą, we wszystkich potrzebach duszy i ciała, daniem dobrego przykładu”²⁹.

Chociaż o. Honorat chciał, by wszystkie jego duchowe dzieci poświęciły się i oddały Chrystusowi przez Maryję, w duchu niewolnictwa, to jednak tylko zgromadzenie niepokalank zobowiązało do złożenia tego aktu w samych ustawach i dał mu za patrona św. Ludwika Grigniona de Montfort oraz wezwał je do szerzenia idei niewolnictwa wśród wiernych. Pierwsza matka zgromadzenia, Waleria Gaşiorowska, na podkreślenie tego faktu, otrzymała od założyciela imię Montforta. Przez całe życie czerpała siłę z umiłowania Maryi Niepokalanej, której oddała się na wyłączną własność i odeszła z tego świata ze słowami: „Całe Zgromadzenie i każdą poszczególną siostrę oddaję w opiekę Niepokalanej”³⁰.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Maryi jest świętem patronalnym Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej i obchodzone jest bardzo uroczystie. Do tego dnia siostry przygotowują się nowenną do Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, zawierającą odrębne na każdy dzień pieśni, wezwania, czytania biblijne opiewające piękno i wybranie Maryi. W nowennie przed uroczystością Niepokalanego Poczęcia siostry nazywają Maryję Służebnicą Pańską, Maryją bez grzechu poczętą, która jest wzorem czystości, ubóstwa, posłuszeństwa i wiary. Na cześć Niepokalanego Poczęcia każda siostra jeden dzień w roku zachowuje post ścisły, a w każdą sobotę wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych. Aspekt maryjny duchowości zgromadzenia przejawia się w formule profesji zakonnej, którą siostry składają Bogu za po-

²⁹ Koźmiński, *Ustawy Córek Maryi Niepokalanej* (przed 1901 r.). *Wstęp*, rozdz. 1, p.11-12. II D 27.

³⁰ *Dziedzictwo Błogosławionego Honorata Koźmińskiego*, s. 559.

średnictwem Niepokalanej. Każda siostra oprócz imienia zakonnego nosi imię Maria. W przeddzień profesji wieczystej niepokalanki zawierają się Maryi aktem osobistego oddania się na własność, nazywając Maryję Matką i Właścicielką. W każdą sobotę odmawiają akt ofiarowania siebie Jezusowi, Odwiecznej Mądrości Wcielonej, przez ręce Maryi. Oddanie to łączy się ściśle z „ekspijacją za grzechy mieszkańców miast i całego narodu”³¹. Akt poświęcenia zgromadzenia Niepokalanemu Sercu Maryi odmawia się w uroczystość Niepokalanego Poczęcia i w inne święta zgromadzenia. W tym wołaniu o pomoc Maryi podkreślona jest Jej godność i udział w dziele zbawienia: „Niepokalana Panno Maryjo, Królowo Zakonu Serafickiego, upadamy na kolana przed tronem Twej Miłości i Miłosierdzia i ożywione jednym pragnieniem z radością w sercach powierzamy dziś nasze Zgromadzenie Twemu Niepokalanemu Sercu”³²; „Niepokalanki powołane są w sposób szczególny do stałego zgłębiania tajemnicy Niepokalanego Poczęcia i w tej właśnie tajemnicy mają Matkę Bożą naśladować”³³.

Cześć Maryi Niepokalanej nie pozostaje tylko w sferze przeżyć wewnętrznych, czy pobożnych życzeń założycieli. Przyjęły one konkretne kształty i otrzymały swój normatywny zapis w *Konstytucjach*, gdzie czytamy, że siostry: „[...] co sobotę odnowią akt zaofiarowania się na własność Matce Bożej, a codziennie przy pracy godzinę duchowej straży przy Sercu Maryi: [...] zachowują też post na cześć Niepokalanego Poczęcia, każda jeden dzień w roku kolejno, [...] w każdą sobotę zadadzą sobie jakieś dobrowolne umartwienie na cześć Matki Bożej”³⁴.

Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej oddaje cześć Maryi spełniając swój cel poprzez praktykę rad ewangelicznych i udział w zbawczej misji Kościoła przez Niepokalaną, w duchu św. Franciszka z Asyżu oraz poprzez zadania, które mu wskazał założyciel, tj. świadczenie o Chrystusie we wszystkich środowiskach, podnoszenie poziomu życia religijnego i moralnego ludności miejskiej oraz szerzenie kultu Matki Bożej w tajemnicy Jej Niepokalanego Poczęcia³⁵.

³¹ B. Łoziński, *Leksykon zakonów w Polsce. Informator o życiu konsekrowanym*, Warszawa 1988, s. 173.

³² *Modlitewnik Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej*, Nowe miasto n. Pilicą 1996, s. 219.

³³ Łoziński, *Leksykon*, s. 173.

³⁴ ACMN, RKNS, *Konstytucje 1905, Suplementum*, s. 79-81.

³⁵ Tamże, s. 243.

Zgromadzenie Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi (ss. honoratki)

Dnia 4 października 1888 r. w Zakroczymiu, o. Honorat odprawił Mszę świętą w intencji nowo powstałego Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi, którego podstawowym zadaniem apostolskim miała być praca nad podtrzymaniem wiary, rozwojem życia chrześcijańskiego, moralnego i kulturalnego w środowiskach robotniczych.

Różnego rodzaju praktyki maryjne zgromadzenia ukazują pierwsze ustawy, ceremoniał i modlitewniki. Mówią nie tylko o różnych rodzajach modlitwu ku czci Maryi, praktykowanych w tej wspólnotce, ale przede wszystkim o bogactwie i różnorodności tytułów, jakimi Maryja jest tutaj czczona. Różnorodność ta jest wyrazem charyzmatu maryjnego, jaki został przekazany zgromadzeniu przez założyciela i współzałożycielkę. Nazwa zgromadzenia przypomina siostronom o ich duchowym związku z Niepokalanym Sercem Maryi i oddaniu się przez nie Jezusowi³⁶. Również godło zgromadzenia, które wyraża tajemnicę narodzenia Pana Jezusa w Sercu Maryi, przybliża każdą siostrę do tej prawdy, że Maryja jednoczy z Chrystusem³⁷. Naśladowanie Jej stanowi podstawowy element kultu, bez którego byłby on nieautentyczny i bez wewnętrznej treści³⁸. Kult ten uwzględnia również szczególną formę, jaką jest w zgromadzeniu zawierzenie i oddanie się w niewolę Maryi. Podstawą teologiczną tytułów Maryjnych stanowi prawda o Bożym Macierzyństwie Maryi i rola, jaką Ona spełniała i nadal wypełnia w misterium Chrystusa i Kościoła, a także prawda o Jej Niepokalanym Poczęciu i wstawiennictwie, czy pośrednictwie. W kulcie Matki Bożej i w tytułach, pod jakimi jest Ona czczona przez s. Bożą matkę Różę Godecką oraz przez siostry zgromadzenia, wyraźnie dominuje kult Niepokalanego Serca oraz kult Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Ten pierwszy jest ściśle związany z nazwą zgromadzenia, drugi natomiast został ukształtowany w ramach kultu maryjnego w drugiej połowie XIX wieku.

W myśl ustaw zakonnych, Maryja jest dla Małych Sióstr Niepokalanego Serca wzorem ukrycia przed światem, Opiekunką i Mistrzynią, „która ukazuje sposób życia i szerzenia chwały Bożej”³⁹. Matka Najświętsza uczy je, jak całe życie zamieniać w nieustanny kult składany Bogu. Każdą wspólną modlitwę poranną rozpoczynają siostry słowami „Witaj Królowo”, a kończą modlitwą

³⁶ Por. *Konstytucje Robotnic Serca Maryi*, s. 2, AZ.

³⁷ Por. Tamże.

³⁸ Por. Treła, *Kult Matki Bożej*, s. 554.

³⁹ Godecka, *Dyrektorium*, p. 6, AZ.

Pod Twoją Obronę. Na cześć Matki Chrystusa codziennie odmawiają oficjum, różaniec, śpiewają *Godzinki*. W sobotę i święta maryjne siostry wielbią Maryję hymnem św. Bonawentury *Ciebie Matkę Bożą chwalimy* i ponawiają swoje oddanie się Matce Bożej⁴⁰. Przed ważniejszymi świętami, praktykowany jest w zgromadzeniu post ścisły oraz odprawiana nowenna. W uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Niepokalanego Serca Maryi, siostry wspólnie odnawiają profesję zakonną i akty oddania się Matce Bożej według ceremoniału zgromadzenia⁴¹. W uroczystości maryjne odbywają się najczęściej przyjęcia do różnych stopni formacji, śluby zakonne, jubileusze życia zakonnego i ważniejsze wydarzenia zgromadzenia⁴².

W osobistych notatkach matki Anieli znajdujemy bogaty zbiór praktyk religijnych, poświęconych różnym tajemnicom z życia Maryi. Oto niektóre tytuły modlitw: *Koronka na cześć siedmiu boleści i siedmiu radości Matki Bożej*, *Koronka do Niepokalanego Serca Maryi*, *Modlitwa na cześć dziesięciu cnót Matki Najświętszej*, praktyki *Prawdziwego Nabożeństwa do Najświętszej Maryi Panny*, praktyki na cześć Matki Najświętszej⁴³. Ponadto matka Róża Godecka zachęca: „Niech okażą siostry swą miłość do Najświętszej swojej Matki, należąc do Jej bractw, zachęcając do zapisywania się innych, szczególnie do Bractwa Niepokalanego Serca Maryi i Niepokalanego Poczęcia”⁴⁴.

We wszystkich kaplicach i oratoriach zgromadzenia znajduje się statua Matki Bożej lub obraz Niepokalanego Serca Maryi. Dużo kaplic zakonnych i placówek zgromadzenia nosi nazwę związaną z osobą i przywilejami Maryi⁴⁵. Święta maryjne przeżywają siostry w klimacie serdecznego nabożeństwa do Matki Chrystusa, jednocząc się w Jej Sercu i naśladowując Jej cnoty⁴⁶. Matka Aniela zachęcała również, by siostry zaczynały wspólne czytania i rozmowy każdego dnia od krótkiego aktu uczczenia Niepokalanego Serca Maryi⁴⁷. Rozważając tajemnice Wcielenia Słowa siostry trzy razy w ciągu dnia odmawiają *Aniol Pański*, która to modlitwa jest w duchowości życia zakonnego tajemnicą wzorcą. Oddają cześć Matce Bożej także w *Litanii Loretańskiej* czy w *Litanii do Niepokalanego Serca Maryi*, wyprasząc łaski dla sie-

⁴⁰ Por. Tamże, p. 313.

⁴¹ Por. *Ceremoniał*, II 3B, AZ.

⁴² G o d e c k a, *Autobiografia*, s. 261; por. *Księga Członkiń Zgromadzenia*, AZ.

⁴³ Por. G o d e c k a, *Modlitwy własne, wyciągi z dzieł ascetycznych*, II 3H, AZ.

⁴⁴ Taż, *Dyrektorium*, p. 315, AZ.

⁴⁵ Tamże, p. 311.

⁴⁶ Tamże, p. 301.

⁴⁷ Tamże, p. 308.

bie, Kościoła i świata⁴⁸. W ciągu dnia siostry zwracają się do Maryi aktem: „Niepokalane Serce Maryi, bądź naszym ratunkiem”, wyprasząc szczególne łaski ludziom konającym.

Dla zgromadzenia, które nosi nazwę Małe Siostry Niepokalanego Serca Maryi – Maryja jest wzorem z jednego jeszcze względu. Zgromadzenie bowiem zostało powierzone w szczególny sposób macierzyńskiej dobroci Jej Niepokalanego Serca⁴⁹. Tytuł ten ma nieustannie przypominać o ciągłej gotowości do odgadywania tajemnicy Niepokalanego Serca Maryi, „aby do Niego dostrajać własne myśli, uczucia i dążenia”⁵⁰. Taka była bowiem wola założycieli – bł. Honorata Koźmińskiego i sł. Bożej Anieli Róży Godeckiej – aby naśladować Maryję, która jest szczególną patronką zgromadzenia i która ma być Mistrzynią i Matką każdej jego członkini⁵¹. Z maryjnego ducha wywodzą się również formy czci Niepokalanej, które znajdują swój wyraz w codziennym życiu, a także w obchodzeniu świąt. Uroczystością tytułu zgromadzenia jest dzień Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny. Przed tym dniem odprawiana jest nowenna do Niepokalanego Serca Maryi. Każda sobota, która jest dniem czci Boga przez Niepokalaną Matkę Chrystusa i Kościoła, została naznaczona w zgromadzeniu jako dzień, w którym odmawiana jest *Litania do Niepokalanego Serca Maryi*. W tym dniu także wszystkie dobre uczynki ofiarowane są za cierpiących i nieszczęśliwych, z prośbą o rozwój czci Najświętszej Maryi Panny w Kościele i o szczególną Jej opiekę dla całego zgromadzenia i Kościoła⁵².

Małe Siostry, zgodnie z charyzmatem zgromadzenia, wezwane do pełnego naśladowania Maryi, wyrażają Jej umiłowanie także poprzez przybranie imienia Maria, które nosi każda honoratka. Maryja o Sercu Niepokalanym, sama będąc pełnią, opromienia sobą zgromadzenie Małych Sióstr, które przyjęło Jej Imię. Przez to Maryja staje się „klamrą”, w której skupia się cały blask i całe piękno duchowości zgromadzenia.

Kult Matki Bożej w zgromadzeniu od samego początku jest podporządkowany kultowi, jaki Kościół oddaje Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu. W swej bogatej treści prowadzi on do coraz głębszego zjednoczenia z Chrystusem oraz

⁴⁸ Por. *Modlitewnik Zgromadzenia*, por. G o d e c k a, *Dyrektorium*, p. 311, AZ.

⁴⁹ *Konstytucje Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi*, p. 12.

⁵⁰ *Dyrektorium Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi III Zakonu Regularnego św. O. Franciszka* (SS. Honoratek), Częstochowa 1979, p. 5.

⁵¹ *Konstytucje Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi*, p. 8.

⁵² *Modlitewnik Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi*, p. 12.

wypelniania posłannictwa, według właściwego charyzmatu, który realizuje zgromadzenie.

Zgromadzenie Córek Najczystszeo Serca Najświętszej Maryi Panny (ss. sercanki)

Maryjna pobożność w Zgromadzeniu Córek Najczystszeo Serca Najświętszej Maryi Panny wysunęła na pierwszy plan, obok uroczystości tytułu zgromadzenia 22 sierpnia, uroczystość Niepokalanego Poczęcia, z którym łączy się pamiątkę „zawiazku tej Rodziny Zakonnej”. Bowiem 8 grudnia 1885 roku o. Honorat założył Zgromadzenie Córek Najczystszeo Serca Maryi i z nim złączył je na zawsze. Pisał: „Sercu Jezusa i Maryi oddaję was na zawsze”⁵³ oraz „Odznaczać się będą dla tej Niebieskiej swej Matki [...] serdecznym nabożeństwem [...] w ich pracach nad drugimi, których również tym duchem nabożeństwa [...] ku Maryi napelniać będą się starały. Córki Serca Maryi usiłować mają zjednoczyć się z Maryją wszystkimi władzami duszy: rozpamiętując Jej życie przez cały rok, według przypadających uroczystości”⁵⁴.

Toteż w historii tego zgromadzenia, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia obchodzono jubileusze istnienia rodziny zakonnej. Tym z większą gorliwością, starannością i pilnością przygotowywano się, by uczcić Niepokalaną i odnowić ducha. Uroczystość Niepokalanego Poczęcia jest poprzedzona w zgromadzeniu nowenną, kapitułą win, odpowiednimi czytaniem i w refektarzu, świątecznym wystrojem w kaplicy, zachowaniem postu w wigilie uroczystości, a nawet rekolekcjami, np. w Brazylii. Śpiewane są *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu*, odprawiana Msza święta w intencji zgromadzenia ze śpiewem *Te Deum*. Przewidziane są odpowiednie modlitwy i zakonne ceremonie z aktem ofiarowania się Niepokalaney. Siostry odnawiają profesję i składają śluby zakonne, a dla niektórych jest to dzień jubileuszu zakonneo. Od wielu już lat w zgromadzeniu, praktykowana jest 8 grudnia tzw. „Godzina Łaski”, wówczas w godzinach od dwunastej do trzynastej, siostry gromadzą się w kaplicy, by przez Niepokalaną uprosić łaski dla całego świata.

Codienne praktyki siostry starają się przeżywać w duchu maryjnym, wielbiąc Matkę Najświętszą modlitwami. *Zwyczajnik* sercanki zachęca, by w czasie każdej godziny dnia, pozdrowieniem: „Cześć Sercu Maryi od nas i od całego świata”, uczcić Matkę Bożą. Sobota jest szczególnym dniem oddawania czci

⁵³ ACSM CIT I k. 102, *List O. Honorata do Matki Pauli z 15.X.1913 r.*

⁵⁴ ACSM CIT I k. 99, *O duchu Córek Serca Maryi.*

Niepokalanemu Sercu Maryi. W tym dniu jest odmawiana litanія i akty do Serca Maryi. Z kolei w pierwsze soboty miesiąca zgromadzenie ofiaruje się Przedwiecznej Mądrości Wielonej przez ręce Maryi. Tego dnia również członkinie Straży Honorowej Najczystszeo Serca Maryi wymieniają swoje kartki z wyznaczonymi na ten miesiąc aktami łącznie z krótkim rozważaniem⁵⁵.

Pierwszy stopień ceremonii zakonnych, przy przyjęciu kandydatki do aspiracji, w treści nawiązuje do Niepokalanego Poczęcia: „O Maryjo Niepokalana, Matko moja Najmilsza, oto ja N.N., cześć Ci oddaję w tajemnicy Niepokalanego Poczęcia [...]”⁵⁶.

Kult Matki Bożej Niepokalanej siostry szerzą w swoich wspólnotach oraz w środowisku miejsca pracy, gdyż zgromadzenie tak wiele zawdzięcza Niebieskiej swej Matce. Świadczą o tym słowa listu matki Pauli: „Wszystkie wypadki zdarzające się w naszej rodzinie, jak pamięcią sięgnę, są kierowane opieką Najświętszej Maryi Panny”⁵⁷. Matka Paula, przy pierwszej profesji otrzymała imię „Maryi od Niepokalanego Poczęcia” i odtąd czyniła się „niewolnicą Niepokalanego Jej Serca”⁵⁸.

Siostry nadal stawiają sobie za przykład Maryję Niepokalaną, jako wzór oddania się Bogu i naśladowania Jej cnót. Podkreślały już to pierwsze ustawy, w których czytamy: „Niech więc wezmą sobie za wzór Matkę Maryję ukrytą przed światem, a raczej Jej serce Niepokalane”⁵⁹. Zgromadzenie wciąż na nowo pragnie powtarzać za słowami fundatorki: „Niech będzie pozdrowione Najczystsze Serce Twoje, o Panno Maryjo”⁶⁰.

SZCZEGÓLNY KULT MATKI BOŻEJ W ZGROMADZENIACH, KTÓRYM PATRONUJE NIEPOKALANA

Współżycie i współdziałanie z Matką Najświętszą miało się urzeczywistniać w życiu członkiń zgromadzeń honorackich przez ciągłe trwanie z Maryją i uzależnienie się od Niej we wszystkim, do czego nie tylko zachęcały, ale zobowiązywały przepisy zawarte w ustawach. Kult Niepokalanej był i jest bardzo

⁵⁵ *Projekt Zwyczajnika*, s. 8.

⁵⁶ Tamże, s. 7.

⁵⁷ ACSM CI T10 k. 13, *List Matki Pauli z 1913 r.*

⁵⁸ ACSM CI T11, Matka Paula, *Godzina straż do Serca Maryi*, s. 142.

⁵⁹ ACSM AIII T1, *Rady dla Córek Serca Maryi*, art. 1.

⁶⁰ ACSM AIV T1, *Modlitewnik*, cz. I, s. 47-48.

żywy w tych zgromadzeniach z rodziny honorackiej, w których Maryja Niepokalana jest główną patronką, a relacja między celem apostołskim a rodzajem czci maryjnej jest bardzo wyraźna⁶¹.

Do tej grupy zaliczamy: Instytut Świecki Służebnic Najświętszego Serca Jezusa Posłanniczek Maryi, Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa, Zgromadzenie Sióstr Felicjanek oraz Mniszki Klaryski Kapucynki.

Instytut Świecki Służebnic Najświętszego Serca Jezusa Posłanniczek Maryi (ss. posłanniczki)

Do grupy szczególnych czcicielek Maryi Niepokalanej należy pierwsze zgromadzenie zakonne życia ukrytego, założone 2 lutego 1874 r. w Zakroczymiu, pod nazwą Posłanniczki Królowej Najświętszego Serca Jezusa, które poświęciło się wychowaniu i kształceniu młodzieży. O. Honorat w pierwszych konstytucjach napisał między innymi: „Pierwszą i główną regułą dla naszych sióstr, szczególnie dostosowaną do tego ich odgałęzienia, będzie niepokalane życie Najświętszej Maryi Panny i ich Pani”⁶². W pierwszym *Dyrektorium* matka Maria Zambrzycka pisała: „Nasza wspólnota czci jako swoją Patronkę Matkę Bożą Dobrej Rady, ale nabożeństwo do Maryi Matki Dobrej Rady, nie przeszkadza ci jednak czcić Matki Bożej pod innymi wezwaniami i formami modlitwy – czcząc np. Jej Niepokalane Poczęcie. Odmawiaj na Jej cześć – tak, jak przez pobożnych przodków naszych – *Godzinki*”⁶³.

Zgromadzenie to 8 grudnia 1981 roku zostało uznane przez Stolicę Apostolską za instytut o nazwie Instytut Świecki Służebnic Najświętszego Serca Jezusa Posłanniczek Maryi. W aktualnych *Konstytucjach*, zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską, uroczystość Niepokalanego Poczęcia jest świętem patronalnym Instytutu. 8 grudnia obecnie obchodzony jest bardzo uroczyście, chociaż członkinie nie posiadają okolicznościowych modlitw zawierających motywy immakulistyczne na tę uroczystość. Dzień ten poprzedzony jest dziewięciodniową nowenną, która rozpoczyna się 29 listopada i ma formę śpiewania *Godzinek ku czci Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej*. W wigilię za-

⁶¹ Por. Treła, *Honorackie zgromadzenia ukryte*, s. 396.

⁶² *Pierwsze Konstytucje Zgromadzenia Posłanniczek Królowej Najświętszego Serca Jezusowego*, rozdz. IV, s. 2.

⁶³ Matka Zambrzycka, *Dyrektorium Służebnic Najświętszego Serca Jezusa*, cz. I i II, s. 32.

chowany jest post, a w samo święto wszystkie członkinie uczestniczą we Mszy świętej, na której odmawiają prywatne śluby⁶⁴.

Podobnie, jak we wszystkich zgromadzeniach honorackich, tak i w tym instytucie, można zobaczyć sposób życia, najgłębiej ewangeliczny, na wzór Chrystusa ukrywającego swą boskość i Maryi, ukrywającej swoje jedyne w dziejach ludzkości wybranie.

Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa

8 grudnia 1884 r. zostało zapoczątkowane Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa, powołane jako odpowiedź na potrzeby służących, dostrzeżone przez o. Honorata. Siostry Sługi Jezusa widzą w Matce Najświętszej przede wszystkim Służebnicę Pańską, chociaż oddają Jej cześć jako Niepokalanej. W Maryi Niepokalanej jako Służebnicy Pańskiej szukają dla swej apostolskiej działalności wzoru i tak Ją zazwyczaj tytułują.

Rocznicę powstania zgromadzenia, czyli 8 grudnia, siostry przeżywają w duchu radosnego dziękczynienia. W tym dniu, we wszystkich domach zakonnych jest odmawiane albo śpiewane uroczyste *Ciebie Boga wysławiamy*. Ponadto, w dniu Niepokalanego Poczęcia jest celebrowana Msza święta w intencji zgromadzenia oraz zostają odmówione okolicznościowe modlitwy i akty na rocznicę założenia zgromadzenia, zamieszczone w jego *Modlitewnikach*⁶⁵.

Zgromadzenie, od samego początku swego istnienia, obrało Najświętszą Maryję Pannę za swoją najwyższą Przełożoną, Matkę i Opiekunkę oraz oddało się Jej w szczególną opiekę. Każda siostra powierza się Maryi na własność i wyraża to przy każdym stopniu przyjęcia do rodziny zakonnej. Swoje ofiarowanie się Jej ponawia w uroczystościach jubileuszowych i maryjnych zgromadzenia, w codziennym pacierzu i w modlitwach osobistych. Codziennie oddaje się Jej w opiekę oraz prosi Maryję o ukochanie i naśladowanie Jej życia ukrytego. W tym dniu siostry odnawiają swoje ofiarowanie się Jezusowi Chrystusowi przez profesję zakonną, której formuła zawiera odniesienie do Matki Bożej: „Ja siostra Maria [...] w obecności Maryi Panny Niepokalanie Poczętej [...] błagam Boga, przez przyczynę Najświętszej Maryi Panny [...]”⁶⁶.

⁶⁴ Zwyczajnik *Służebic Najświętszego serca Maryi – Posłanniczek Maryi*.

⁶⁵ *Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Sług Jezusa*, s. 3-4.

⁶⁶ Tamże.

Sam dzień uroczystości siostry przeżywają w duchu wdzięczności, którą wyrażają w uroczystej Eucharystii, *Liturgii Godzin* i adoracji. W wigilię obowiązuje post ścisły bez nabiału. Ponadto, przed uroczystością trwa nowenna jako dziękczynienie za zgromadzenie. Nowenna ułożona jest z tekstów biblijnych, które liturgia Kościoła stosuje do Maryi, a na ostatni dzień przypadają fragmenty z listów o. Honorata napisanych z okazji rocznic istnienia zgromadzenia. Pisze on m.in.: „Jest to bowiem największa Wasza uroczystość [...]. Błagam także Niepokalanie Poczętą Pannę, aby Wami zawsze rządziła”⁶⁷.

Zgromadzenie Sióstr Felicjanek

Dnia 21 listopada 1855 r. wraz z Zofią Truszkowską o. Honorat dał początek pierwszemu habitowemu Zgromadzeniu Sióstr św. Feliksa. W 1860 r. wewnątrz ruchu felicjańskiego powstał odłam klauzurowy habitowy, z którego uformowały się Mniszki Klaryski Kapucynki. Zgromadzenie to również należy do rodziny honorackiej.

Siostry felicjanki mają szczególny powód do dumy i radości; uszczęśliwia ich chwała Niepokalanej Maryi Panny – głównej Patronki zgromadzenia, a nadto jubileusz ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia, który prawie łączy się z jubileuszem ich własnego początku, powstały bowiem w roku 1855, w którym to dogmat powyższy został ogłoszony w Polsce. Siostry więc uważają się, słusznie, za żywy pomnik dogmatu Niepokalanego Poczęcia, a zgromadzenie swoje za pierwsze w naszym kraju dzieło Matki Niepokalanej⁶⁸.

Historia zgromadzenia pokazuje wielką i nieustanną cześć dla Niepokalanej, wynikającą z wdzięczności dla Niej za zadziwiające dowody opieki: „Wszystkie łaski, jakich doznały Felicjanki [...] zawdzięczają Tej, która je do bytu powołała; ustalił się bowiem ten chwalebny zwyczaj od początku, że w każdej potrzebie [...] uciekałyśmy się do przyczyny naszej niebieskiej Opiekunki przez częste nowenny i inne gorące nabożeństwa”⁶⁹.

Zgromadzenie w szczególnie sposób czci Maryję w tytułach: Niepokalane Serce Maryi, Ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny, Matka Boża Częstochowska. Sięgając do początków, to już od roku 1863 o. Honorat dokonał uroczystego, publicznego poświęcenia wszystkich członkiń nowego Zgromadzenia temuż Niepokalanemu Sercu. Od tej chwili siostry zaczęły się mienić „cór-

⁶⁷ Tamże, s. 42.

⁶⁸ *Zadziwiające dowody opieki Najświętszej Panny nad Zgromadzeniem Sióstr Św. Feliksa*, B. XV. 3., s. 2. (Muzcum i Archiwum Marii Angeli Truszkowskiej).

⁶⁹ Tamże, s. 3.

kami” Niepokalanego Serca Maryi: „A Serce Maryi w sercach naszych bije tak, jak biło w sercu świątobliwej naszej Matki i Założycielki”⁷⁰.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia obchodzona jest w zgromadzeniu jako jedno z wielkich świąt. Poprzedzone jest postem i nowenną, która co roku jest opracowywana na nowo. W sam dzień praktykowana jest tzw. „Godzina Łaski”, śpiewane są *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu*, siostry wspólnie odnawiają śluby zakonne i odmawiają hymn św. Bonawentury *Ciebie Matko Boga wysławiamy*. Do zmian posoborowych istniał zwyczaj losowania *Godzinek*. Siostra, która 8 grudnia wyciągnęła karteczkę z napisem „Godzinki”, odmawiała je codziennie przez cały rok. Obecnie niektóre siostry odmawiają je również, niezależnie od losowania, a w domu prowincjalnym śpiewane są w każdą sobotę. Z modlitw specjalnych maryjnych o motywach immakulistycznych zgromadzenie posiada książeczkę, zawierającą akty strzeliste na każdy dzień, pt. *Złote ziarna i perły duchowe* oraz modlitewnik *Do Serca Matki Bożej*, zawierający *Koronkę do Niepokalanego Serca Maryi*, *Koronkę na cześć Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny*, *Akt wynagrodzenia Sercu Maryi* oraz inne akty ku czci Niepokalanego Poczęcia przeznaczone na soboty.

Jak bardzo o. Honorat pragnął, aby to zgromadzenie było maryjne, widzimy w *Akcie Poddaństwa Matce Bożej Zgromadzenia św. Feliksa*, napisanego jego własną krwią: „Całe to Zgromadzenie Twoim jest – i wszystko jego Twoim niech będzie”⁷¹.

Mniszki Klaryski Kapucynki

Zgromadzenie zostało założone 4 października 1860 roku przez bł. Honorata Koźmińskiego, a współzałożycielką jest Maria Angela Truszkowska. Zakon Klarysek Kapucynek wyłonił się z czynnego Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa.

Konstytucje Sióstr Mniszek Klarysek Kapucynek w Szczytnie rozpoczynają się hasłem tego zgromadzenia: „Jezus mój i wszystko i Maryja Niepokalanie Poczęta”. Generalną przełożoną zgromadzenia jest Najświętsza Maryja Panna. W każdą sobotę oraz w Uroczystość Niepokalanego Poczęcia zgromadzenie zawiera się Niepokalanemu Sercu Maryi. Każda siostra zapisywana jest do Bractwa Niepokalanego Serca i nosi jego medalik⁷². We wstępie do *Zwyczajnika* sióstr czytamy: „Duch Zgromadzenia naszego, jako córek Niepokalanej Ma-

⁷⁰ *Służebnica Boża Maria Angela Miłośnica i Czciicielka Dziewicy Maryi*, B. XV.4 (Muzeum i Archiwum Marii Angeli Truszkowskiej).

⁷¹ K o Ź m i ń s k i, *Notatnik Duchowy*, s. 473.

⁷² *Konstytucje Sióstr Mniszek Klarysek Kapucynek w Szczytnie*, s. 201.

ry, jest duchem cichości, prostoty, modlitwy i ofiary⁷³. W każdą sobotę matka odmawia *Akt ofiarowania się Najświętszej Pannie Niepokalanej*, a po niej wszystkie siostry odmawiają *Witaj Królowo*. Przed uroczystością Niepokalanego Poczęcia odprawiana jest nowenna. Zgromadzenie jest zawierzone opiece Najświętszej Maryi Pannie Niepokalanej. W dokumentach czytamy: „Winno Jej jest swój początek, który miał miejsce pod szczególną Jej opieką w roku ogłoszenia dogmatu Jej Niepokalanego Poczęcia i dlatego od początku uznano ją za swoją Fundatorkę i całą zasadę swej nadziei⁷⁴.”

W zgromadzeniu oddawana jest cześć i miłość do Niepokalanej przez akty ofiarowania i modlitwy: „Boże, racz przyjąć przez Niepokalane Serce Maryi Matki Kościoła wszystkie moje myśli, słowa, uczynki, radości i cierpienia dnia dzisiejszego⁷⁵”. W soboty i święta maryjne oraz w Adwencie odmawiana jest modlitwa św. Franciszka *Pozdrowienie Błogosławionej Maryi Dziewicy*, a w okresie zwykłym w te dni odmawiane jest *Ciebie Matko Boża chwali- my*, natomiast w Wielkim Poście *Bolejąca Matka stała⁷⁶*.

Duchowość maryjna obecna jest w całokształcie życia zakonnego sióstr, w ich modlitwach indywidualnych i wspólnych, praktykach pokutnych i w pracy. Zewnętrzna forma kultu, którą stanowi uroczyste obchodzenie świąt maryjnych i przygotowanie się do nich w ciągu całego roku liturgicznego, zgodna jest ze wskazaniami liturgicznymi Kościoła.

UROCZYSTOŚĆ NIEPOKALANEGO POCZĘCIA W PRAKTYKACH POBOŻNOŚCI MARYJNEJ W POZOSTAŁYCH ZGROMADZENIACH HONORACKICH

Kult Matki Bożej Niepokalanej, w takiej czy innej formie, oraz różnego rodzaju maryjne praktyki religijne są niejako wspólną wartością wszystkich zgromadzeń honorackich. I chociaż uroczystość Niepokalanego Poczęcia nie jest dniem tytularnym wszystkich zgromadzeń, to cześć Matki Bożej miała kształtować maryjną postawę wspólnoty zakonnej i poszczególnych jej członków od pierwszego momentu jej zaistnienia⁷⁷. Są to zgromadzenia: Sióstr We-

⁷³ *Zwyczajnik Mniszek Klarysek Kapucynek ze Szczytna*, s. 1.

⁷⁴ Tamże, s. 26.

⁷⁵ *Modlitewnik Sióstr Klarysek Kapucynek w Szczytnie 1998*, s. 2.

⁷⁶ Tamże, s. 3.

⁷⁷ Por. T r e l a, *Honorackie zgromadzenia ukryte*, s. 386 nn.

stiarek Jezusa, Sióstr Najświętszego Imienia Jezus, Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza, Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścicowych, Służebnic Matki Dobrego Pasterza, Sióstr Franciszkanek od Cierpiących i Zgromadzenie Synów Matki Bożej Bolesnej.

Zgromadzenie Sióstr Westiarek Jezusa

12 listopada 1882 r., w dzień Opieki Matki Bożej, z inspiracji o. Honorata powstało Zgromadzenie Sióstr Westiarek Jezusa, które swoją troską miały objąć świątynie i przygotowywać szaty liturgiczne, oddając się wynagradzającej adoracji Najświętszego Sakramentu. Wzorem dla wesitarek w wypełnianiu zadań jest „Maryja, która była pierwszą Westiarką, przygotowującą swemu Synowi szaty”, a wcześniej – jak podaje założyciel – będąc jeszcze przy kościele jerozolimskim „szyjąca ubiory kapłańskie”. Cel i duch westiarek zamyka się w hasło zgromadzenia danym im przez o. Honorata: „Wszystko dla Jezusa przez Maryję”⁷⁸.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia w zgromadzeniu obchodzi się bardzo uroczyście, podobnie jak w całym Kościele, a szczególnie w zakonach franciszkańskich. Do tej uroczystości siostry przygotowują się przez nowennę w intencji opieki Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej nad młodzieżą, szczególnie o uproszenie czystości dla niej, a także o czystość w życiu zakonnym. Treść tej nowenny ma charakter immakulistyczny i znajduje się w modlitewniku zgromadzenia. W wigilię zachowuje się wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych, a sam dzień 8 grudnia jest wolny od pracy, dla tych sióstr, które nie pracują poza domem zakonnym.

Od pierwszych lat do 1968 roku, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia, siostry przeżywały swoje śluby pierwsze i wieczyste⁷⁹. W modlitewniku jeszcze przed rokiem 1980 były uwzględnione modlitwy do Matki Bożej Niepokalanej, z m.in. takimi wezwaniami: „O Najświętsza i Niepokalana Panno Maryjo, Matko moja, Opiekunko, Właścicielko i Pani moja”, „O Najłaskawsza Matko i Opiekunko moja, Maryjo Niepokalana”; *Akt ofiarowania się Maryi* zaczynał się od słów: „Do stóp Twoich o Maryjo, przychodzą Twoje córki najniegodniejsze, aby się oddać i poświęcić Twojemu Sercu Niepokalanemu”⁸⁰.

⁷⁸ *Dziedzictwo Bl. Honorata Koźmińskiego*, s. 236.

⁷⁹ *Zwyczajnik Zgromadzenia Sióstr Westiarek Jezusa*.

⁸⁰ *Modlitewnik Zgromadzenia Sióstr Westiarek Jezusa*, przed rokiem 1980.

W obecnym modlitewniku znajdują się przede wszystkim wezwania do Matki Bożej Łaskawej – głównej Patronki i Opiekunki, która prowadzi Zgromadzenie trudnymi, ale szczęśliwymi drogami⁸¹.

Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus

10 grudnia 1887 r. do pracy wśród rękodzielniczek o. Honorat posyła siostry Imienia Jezus, czyli Zgromadzenie Pracownic Maryi Wspomożycielki Wiernych, które podjęły apostolską działalność zbliżoną w swym ukierunkowaniu do dzieła ks. Jana Bosko i przyjęły za swoją główną patronkę Matkę Bożą Wspomożycielkę Wiernych. Jak świadczą o tym zachowane przekazy źródłowe, uczyniły to po porozumieniu się o. Honorata z ks. Bosko i po uzyskaniu jego zgody i błogosławieństwa⁸².

Siostry Imienia Jezus posiadają własny *Akt oddania się w niewolę Maryi*, ułożony przez o. Honorata, który w swej treści zawiera podstawowe elementy idei niewolnictwa, jest ściśle powiązany z ich zadaniami apostolskimi, co więcej – jest oddaniem grupy zakonnej, tak w genezie, jak i w przyszłym jej rozwoju, na wyłączną własność Matki Bożej⁸³. W zgromadzeniu, obok zasadniczego nurtu czci do Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, akcentowana jest wyraźnie cześć Matki Bożej Niepokalanie Poczętej oraz kult Jej Niepokalanego Serca. Uroczystości te poprzedza nowenna i wigilia z postem.

W *Dyrektorium* sióstr znajduje się następujący tekst dotyczący uroczystości 8 grudnia: „Do święta Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, siostry według uznania mogą odprawić nowennę indywidualnie lub wspólnotowo”⁸⁴. Również w *Zwyczajach Zgromadzenia* można odnaleźć tekst dotyczący kultu Matki Bożej Niepokalanie Poczętej: „W uroczystość Niepokalanego Poczęcia, tak drogą franciszkańskim zgromadzeniom, siostry czcić będą Niepokalaną Wspomożycielkę Wiernych i prosić Ją o miłość i gorliwość dla współsióstr. W tym dniu mają obowiązek ponowić śluby i akt oddania się Zgromadzenia Matce Bożej w macierzyńską niewolę miłości za Kościół święty”⁸⁵. Ponadto, w święto Niepokalanego Poczęcia nowicjuszek pierwszego roku, po odpowiednim przygotowaniu, po raz pierwszy składają akt oddania się w ma-

⁸¹ Por. *Modlitewnik Zgromadzenia Sióstr Westiarek Jezusa*, 1980 r.

⁸² Treła, *Honorackie zgromadzenia ukryte*, s. 395.

⁸³ Tamże, s. 388.

⁸⁴ *Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Najświętszego Imienia Jezus*, 2000, s. 19, p. 80.

⁸⁵ *Zwyczaj Zgromadzenia Sióstr Najświętszego Imienia Jezus pod opieką Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych*, 2001, s. 32.

cierzyńską niewolę Matki Najświętszej według św. Ludwika Grigniona de Montforta.

Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza (ss. obliczanki)

O. Honorat bardzo cierpiał nad szerzącym się ateizmem, jak również z powodu zniewag wyrządzanych Bogu i to było powodem założenia Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza. Celem i zadaniem jego jest wynagradzanie Bogu za grzechy osobiste i całego świata oraz kult Najświętszego Oblicza Jezusa znieważonego w czasie męki. Ten cel założyciel nosił w swoim sercu już od młodości, od chwili swego nawrócenia w Cytadeli warszawskiej. Było ono skutkiem wizji Oblicza Jezusa.

Wielkim nabożeństwem do Maryi wyróżniała się pierwsza z matek – Eliza, która to 21 listopada 1888 r. w święto Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny oddała się na wyłączną własność w niewolę Matki Bożej razem z przysłą rodziną zakonną, z błaganiem: „O Matko Niepokalana! Użycz mi serca swojego, by zbolełe Oblicze Syna Twojego z rozkoszą spocząć w nim mogło”⁸⁶.

Ten dzień o. Honorat uznał za początek zgromadzenia i od tego czasu matka Eliza, z jeszcze większą ufnością i zawierzeniem uciekała się do Maryi we wszystkich sprawach. Maryję stojącą pod Krzyżem Syna uznała za szczególną Matkę i Opiekunkę swoją i swoich sióstr, co potwierdza zawołaniem: „O Maryjo Niepokalana! Cóż to za szczęście [...] żeś Ty naszą Matką”⁸⁷.

Chociaż Matkę Bożą Bolesną dał zgromadzeniu o. Honorat za główną Patronkę, Matkę i Opiekunkę, to świętem zgromadzenia jest również Ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny (21 listopada) – rocznica założenia zgromadzenia, uroczystość Niepokalanego Poczęcia, Zwiastowania i Macierzyństwa Bożego Najświętszej Maryi Panny. Życie Służebnicy Pańskiej będzie dla sióstr wzorem wynagradzania i wiernego pełnienia woli Bożej oraz oddania się służbie bliźnim⁸⁸.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny jest poprzedzona nowenną odprawianą z modlitewnika zgromadzenia. W wigilię uroczystości siostry obowiązują post ścisły, milczenie i ćwiczenie pokutne,

⁸⁶ *Dziedzictwo Bł. Honorata Koźmińskiego*, s. 473.

⁸⁷ Tamże, s. 471.

⁸⁸ Por. *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza*, rozdz. I, p. 10.

siostry wspólnie odprawiają półgodzinną adorację lub odmawiają modlitwę czytań. Zgodnie z tradycją zgromadzenia postulanka odmawia akt poświęcenia się Najświętszej Maryi Pannie wobec zebranych sióstr prosząc o łaskę poznania i wypełnienia woli Bożej. W dniu 8 grudnia w całym zgromadzeniu ma miejsce całodzienna rekreacja, w poszczególnych wspólnotach jest sprawowana uroczysta Eucharystia, ponadto siostry starają się bardziej ożywić *Liturgię Godzin* i adorację. W pierwsze soboty miesiąca, w modlitwie wynagradzającej, siostry wzywają Maryję – błogosławioną Matkę Zbawiciela, Przewielebną Dziewicę, wysławiają Niepokalane Poczucie Maryi, godność Matki i Dziewicy wynagradzają za wszystkie zniewagi, za obojętność wobec dobroci i niewdzięczność za miłość macierzyńską: „Wysławiamy Cię jako pośredniczkę wszystkich łask zbawienia, Najczystsze Serce Twoje kochające nas miłością macierzyńską”⁸⁹.

W pierwszych *Ustawach* zgromadzenia nie ma wzmianki o szczególnych obchodach tej uroczystości, natomiast pojawia się ona w drugich *Konstytucjach* (z ok. 1900 r.), gdzie uroczystość Niepokalanego Poczucia Najświętszej Maryi Panny została zaliczona do głównych świąt zgromadzenia „jako dzień reformy i odrodzenia się duchowego Zgromadzenia”⁹⁰.

Zgromadzenie Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścówych

10 listopada 1889 r. powstało kolejne zgromadzenie ukryte, które z woli o. Honorata miało poświęcić się opiece potrzebującym i służbie chorym oraz wspomaganium dusz czyścówych. Apostolski cel zgromadzenia wyrósł na gruncie eschatologicznej prawdy o relacjach zachodzących między Kościołem pielgrzymującym a Kościołem cierpiącym. Siostry wspomożycielki miały nieść pomoc członkom Kościoła cierpiącego przez ofiarę z własnego życia, modlitwę i pełnienie dzieł miłosierdzia.

O. Honorat ukazał siostronom Maryję jako Bożą Wspomożycielkę, a przede wszystkim jako Królowę czyśców, by przejmując się Jej duchem w wypełnianiu apostolskiego zadania niosły pomoc zmarłym, pozostającym w czyśców. Z uwagi na to, szczególnym kultem otaczają Najświętszą Maryję Pannę jako Pocięszycielkę strapionych i Pośredniczkę Łask, która jest główną patronką zgromadzenia⁹¹.

⁸⁹ *Modlitewnik Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza*, Warszawa 1994, s. 38.

⁹⁰ Tamże, rozdz. 1, p. 10 nn.

⁹¹ *Dziedzictwo Bł. Honorata Koźmińskiego*, s. 527 nn.

Obecnie uroczystość Niepokalanego Poczęcia zaliczana jest do głównych uroczystości zgromadzenia, jako wspólna całej rodzinie franciszkańskiej. W tym dniu, podobnie jak w inne uroczystości i święta, we wspólnotach praktykowane jest ponawianie profesji zakonnej, w formie zamieszczonej w modlitewniku zgromadzenia. Przygotowaniem do przeżywania uroczystości jest wspólnie odprawiana dziewięciodniowa nowenna oraz post ścisły w wigilię uroczystości. W pierwszą sobotę miesiąca zgromadzenie poświęca się Niepokalanemu Sercu Maryi na wynagrodzenie za brak miłości ku Tej, która jest Pełnią Łaski. W pierwszych *Konstytucjach* zgromadzenia nie ma wzmianki o obchodzeniu Uroczystości Niepokalanego Poczęcia, natomiast tytuł ten był uwzględniony w formule profesji wspomóżycielek: „Ja siostra NN, w obecności Boga Wszechmogącego, na cześć Przenajświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, błogosławionego ojca Franciszka i wszystkich świętych”. W *Konstytucjach* z 1930 roku pojawia się zalecenie, aby siostry pobożnie przeżywały dzień 8 grudnia, podobnie jak inne święta zgromadzenia. Zalecenie to zostało umieszczone w kolejnych wersjach *Konstytucji*, a obecnie zaliczają ten dzień do głównych uroczystości zgromadzenia⁹².

Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza (ss. pasterzanki)

Dnia 21 listopada 1895 roku o. Honorat dał swoje błogosławieństwo i wyraził zgodę na powstanie najmłodszego i ostatniego ze swoich zgromadzeń, Służebnic Matki Dobrego Pasterza. Od początku siostry rozwijały żywą i owocną pracę wśród dziewcząt potrzebujących opieki moralnej i pomocy materialnej. Charyzmat zgromadzenia, który wyrósł z Bożego Miłosierdzia wobec zagubionych owiec, jest pełniejszy przy współudziale Maryi Matki Dobrego Pasterza – głównej Patronki zgromadzenia⁹³.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny od samego początku była w Zgromadzeniu Służebnic Matki Dobrego Pasterza obchodzona bardzo uroczysto i poprzedzona duchowym przygotowaniem poprzez nowennę i post ścisły w wigilię uroczystości. Od początku, tzn. już w pierwszych *Konstytucjach*, jest zapisane, że świętowanie uroczystości Niepokalanego Poczęcia jest poprzedzone nowenną. Zarówno w pierwszych, jak i zatwierdzonych w 1951 r. konstytucjach, czytamy, że w samą uroczystość Niepokalanego Poczęcia siostry odmawiają akt poświęcenia się Niepokalanemu Ser-

⁹² *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścowniczych*, 1930 r.

⁹³ Por. Tr e l a, *Honorackie zgromadzenia maryjne*, s. 396.

cu Maryi. W wigilię uroczystości obowiązywał „post ścisły co do ilości oraz wstrzemięźliwość od nabału”⁹⁴.

Do lat 80-tych, w ramach nowenny, był odmawiany akt strzelisty: „Cała piękna jesteś Maryjo. I zmyły pierworodnej nie ma w Tobie” oraz modlitwa z motywami immakulistycznymi. Od początku lat 80-tych w nowennie, w każdy dzień śpiewany jest jeden z hymnów z *Godzinek o Niepokalanym Poczęciu* i nadal zachowany jest post ścisły⁹⁵. Obecnie w samą uroczystość, wszystkie siostry wspólnie odnawiają profesję zakonną, odmawiają akt ofiarowania⁹⁶ i *Koronkę o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*. W wielu wspólnotach przyjęta jest trzygodzinna adoracja Najświętszego Sakramentu. Cześć Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej oddawana jest w zgromadzeniu w ciągu całego roku. We wszystkie święta maryjne siostry odmawiają – o ile jest to możliwe – wspólnie *Koronkę o Niepokalanym Poczęciu NMP*, w kaplicach, a także przy pracy, w sohoty śpiewane są *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu*. Podczas wspólnego odmawiania różańca dodawane jest jedno z wezwań do Maryi Niepokalanej⁹⁷.

Siostry pasterzanki swoje oddanie się i zawierzenie Maryi Niepokalanej wyrażają w akcie ofiarowania w dniu 8 grudnia: „Niepokalana Panno Maryjo (...) chcemy się Tobie – tym aktem uroczystym – zupełnie oddać i prosimy Cię gorąco, abyś nas ofiarowała Boskiemu Sercu Jezusa”⁹⁸.

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Cierpiących

Zgromadzenie zostało założone 26 kwietnia 1882 roku w Warszawie, przy współdziałaniu matki Kazimierzy Gruszczyńskiej. Główną patronką zgromadzenia jest Matka Boża Nieustającej Pomocy. Do Uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i do innych świąt maryjnych zgromadzenie przygotowuje się przez *triduum*. W modlitwach codziennych, odmawianych rano siostry zawierzają się Bogu przez Niepokalaną: „O Najświętsza Maryjo Panno Niepokalana przez Ciebie poświęcam Bogu dzień dzisiejszy”⁹⁹. Krótkimi aktami uwielbienia kończą wieczorną modlitwę: „Błogosławione niech bę-

⁹⁴ *Konstytucje Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza*, 1951 r.

⁹⁵ *Konstytucje Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza*, 1980 r.

⁹⁶ *Modlitewnik Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza*, 1982 r., s. 42.

⁹⁷ *Konstytucje Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza*, 1980 r.

⁹⁸ *Modlitewnik Zgromadzenia Służebnic Matki Dobrego Pasterza*, 1982 r., s. 42.

⁹⁹ *Zbiór modlitw do użytku Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących*, Warszawa 1992, s. 7.

dzie święte i Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny Matki Bożej”; „Niech będzie pochwalone Imię Maryi Dziewicy i Matki”. W akcie oddania się Matce Bożej zawierzają sobie „[...] wszystko czym jestem i co posiadam. Ochotnym sercem oddaję się Tobie w niewolę miłości”¹⁰⁰.

Zgromadzenie Synów Matki Bożej Bolesnej

Zgromadzenie Synów Matki Bożej Bolesnej powstało 8 grudnia 1893 roku. Wspólnota ta wyłoniła się ze Zgromadzenia Braci Sług Maryi Niepokalanej. Bracia doloryści zgodnie z wolą o. Honorata pracowali wśród młodzieży męskiej przygotowując szczególnie ludzi młodych z ubogich rodzin do zawodu i samodzielnego życia.

Patronką zgromadzenia jest Matka Boża Bolesna. W haśle „Wszystko przez Maryję” kształtuje się duchowość braci dolorystów. Naśladowanie Matki Bożej obejmuje całe ich życie zakonne. Kult maryjny, nastawiony na formowanie nowego człowieka, polega na praktykach religijnych oraz na nieustannym nawracaniu się i życiu ewangelią. Maryja dla braci jest drogą do Eucharystii, uczy ich świadomego uczestnictwa i pragnienia Eucharystii, jest wzorem w zachowaniu posłuszeństwa Bogu, Mistrzynią życia duchowego i Matką – Matką cierpienia, ale i Matką radości. „Ona jest wzorem, według którego mają dokonywać reformy samych siebie a przez to i całego Zgromadzenia”¹⁰¹.

Charakterystyczną cechą duchowości bł. Honorata Koźmińskiego był chrystocentryzm, w którym przejawiał się franciszkański radykalizm osiągnięcia doskonałości chrześcijańskiej, a także maryjność. Ten maryjny aspekt jego duchowości łączył się ściśle z chrystocentryzmem. W Maryi widział Honorat najdoskonalszy przykład ukierunkowania życia na Chrystusa. Głęboka więź Błogosławionego z Maryją ma swe źródło w Jego nawróceniu, jak również w przeświadczeniu, że wszystkie łaski, jakie otrzymał w swym życiu od Boga, spotkały go dzięki Jej wstawiennictwu.

Należy stwierdzić, że doktryna immaculistyczna bł. Honorata, zrekonstruowana z nielicznych, lecz dogmatycznie i ascetycznie nośnych fragmentów jego pism ma następujące cechy: osadza tajemnicę Niepokalanego Po-

¹⁰⁰ Tamże, s. 114.

¹⁰¹ R. G u m k o w s k i, *Kult Eucharystii i Matki Bożej Bolesnej w Duchowości Zgromadzenia Braci Dolorystów*, praca magisterska napisana na seminarium naukowym z teologii duchowości pod kierunkiem ks. dra A. Janeczka, s. 19.

częcia w kontekście trynitarnym, chrystologicznym, soteriologicznym; posługuje się integralnym ujęciem dogmatu; a także zawiera odniesienia do życia duchowego osób zakonnych. W pismach Błogosławionego nie znajdziemy systematycznego wykładu doktryny immaculistycznej, spekulacji czy zawilich analiz teologicznych; przeważa w nich ujęcie praktyczne, pastoralne i ascetyczne.

Matkę Bożą wybrał o. Honorat za główny wzór uwydatniający wzniosły ideał wspólnotowego życia ukrytego. Umieszczał Ją jako znak rozpoznawczy w projektowanych osobiście herbach zgromadzeń. Tym, co wyróżnia maryjność wspólnot honorackich jest fakt, że życie ukryte Matki Bożej stało się wzorcem i zasadą nowego modelu życia zakonnego w Kościele. Idea służby w ukryciu na wzór Maryi, odwołująca się do Jej wyjątkowego powołania osłoniętego zwykłością i codziennością, była i jest skutecznym bodźcem i potężnym motorem życia duchowego sióstr.

Podsumowując refleksję nad świadectwami obecności prawdy o Niepokalanym Poczęciu Maryi w tekstach normatywno-ascetycznych zgromadzeń honorackich należy stwierdzić, że Maryja jest dla sióstr Tą, która stanowi pierwszą zapowiedź odkupionej ludzkości. W Niej odsłania się dla nich światło nadziei, pomagające przejść od grzechu do łaski, od niewoli do prawdziwej wolności w Chrystusie. Konstytucje wyrażają wiarę w niepowtarzalny, historyczbawczo doniosły związek Maryi z Boskim Synem. Między nurtem chrystocentrycznym i maryjnym duchowości sióstr zgromadzeń ukrytych zachodzi szczególna korespondencja i harmonia, chociaż strefa Maryi jest zawsze służebna wobec Chrystusowej. Teologiczną podstawą okazywanej Maryi Niepokalanej wyjątkowej czci stanowi Jej wyjątkowe uczestnictwo w zbawczym działaniu Trójcy Przenajświętszej. Ta szczególna cześć wyraża się w uznawaniu Jej niezwyklej godności i doskonałości, w miłości względem Niej, w praktykowaniu cnót, którymi Ona jaśniała, w aktach zaufania i oddania, wdzięczności i prośby o wstawiennictwo. Maryjność zgromadzeń przejawia się także w naśladowaniu i współdziałaniu z Niepokalaną oraz w bezgranicznym zawierzeniu Jej wszystkiego. Naśladowanie Maryi Niepokalanej nie było jednak zarówno w życiu wspólnot, jak i w zamkniętej za murami codzienności ich założyciela, drogą łatwą. Niepokalana bowiem była od początku znakiem sprzeciwu dla ojca kłamstwa – szatana, gdyż Ona „starła jego głowę”, a on nieustannie „czyha na Jej piętę” (Rdz 3, 15), dlatego też i Niepokalana była i jest dla sióstr nieustanną pomocą i Wspomożycielką w sytuacjach próby wiary, nadziei i miłości.

Kult Matki Bożej Niepokalanej w zgromadzeniach bł. Honorata od samego początku jest podporządkowany kultowi, jaki Kościół oddaje Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu. W swej bogatej treści prowadzi on do coraz głębszego zjednoczenia z Chrystusem oraz wypełniania posłannictwa według właściwego charyzmatu, który realizuje każde zgromadzenie.